

Saateks koostajalt

Käesoleval ajakirjanumbril on mitu peategelast: hiljuti 65. sünnipäeva tähistanud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia muusikateaduse emeriitprofessor, akadeemik Jaan Ross (s. 1957), sotsioloog ja muusikafilosoof Theodor W. Adorno (1903–1969) ja Aeg. Kogumikus on mitu muusikaajaloo-teemalist artiklit, millest **Risto Paju** „Kivistunud lauluhääl ja šalmei“ viib meid füüsiliste tõendite abil kirjeldama sajandite-tagust muusikaelu. Kolm ülejäänud muusikaajaloo käsitlust tegelevad vähem kui saja aasta taguse ajaga (1940ndad–1970ndad), mida mõned lugejad võib-olla ka isiklikult mäletavad. Adorno hoiatused massimeedia ja meelelahutust otsiva massi meeleheaks kirjutatud muusikast ja selle ohtudest psüühikale realiseerusid teataval määral Nõukogude Liidus, kus ametkonnad püüdsid muusikat tsenseerida helilaadide ettekirjutuste ja sobivate instrumenditämbriteni välja, kus partei sooviks oligi muu hulgas muusika abil masside juhtimine ning muusikast tõukuva sügavama psühholoogilise analüüsi takistamine, kui see oleks võinud viia inimesed „valedetele“. Samas ei tohtinud muusika olla ka liiga kergemeelne ja meelelahutuslik, nagu kirjeldab akadeemik **Tõnu Tannberg** oma artiklis „Kuidas nõukogustada džässi?“. Sellest, milline täpselt siis pidi olema nõukogude ajal see õige ja ideaalne muusika ja muusikateadus, annab oma artiklis „Tallinna Riikliku Konservatooriumi 1948. aasta teaduslik sessioon nõukogude ideoloogia kontekstis“ ülevaate EMTA nooremteadur **Meeta Morozov**. Ajaloorubriigi lõpetab **Anu Veenre** artikkel „Teose ühisautorsus ja selle mängulised elemendid heliloojate põlvkondliku mõttekaasluse peegeldajana Malera Kasuku klaveritrios (1977)“, kus Veenre analüüsib eesti muusikaloos omalaadset ühisteost, selle sünni- ja retseptioonilugu, kirjeldades põhjalikult ka ENSV Heliloojate Liidu töökoosolekul toimuvat uue heliteose heakskiitmisel.

„Mis on muusikapsühholoogia“ ja „kes on muusikapsühholoog“ ei ole paari sõnaga vastatavad küsimused. Raamatukogu riilitel on mitmeid teoseid, mille pealkirjas esinevad sõnad „muusika“ ja „psühholoogia“, aga sisukord hakkab reetma erinevusi, mis eelkõige tulenevad raamatu autori akadeemilisest taustast, huvidest

Juubilar 2006. aasta augustis Bolognas Euroopa Kognitiivsete Muusikateaduste Ühingu konverentsil. Aastatel 2010–2016 tegutses juubilar ühingu varahoidjana. Foto: Kaire Maimets.

ja muidugi isikust endast. Jaan Ross ei ole kunagi teinud saladust sellest, et tema 2007. a ilmunud raamatu „Kaksteist loengut muusikapsühholoogiast“ pealkirja mall on laenatud Adorno teose „Kaksteist teoreetilist loengut muusikasotsioloogiast“ pealkirjast. Hoolimata sellest, et mitmekülgset Adornot peetakse muusikaga seoses eelkõige filosoofiks, on just Ross olnud tema seisukohtade eestindajaks eelkõige läbi oma psühholoogiakursuste, sest ka nimetatud raamatus pühendab Ross Adornole terve peatüki, mis oli pikka aega üheks vähestest eestikeelsetest tekstidest, mida üliõpilastega Adorno kohta lugeda ja arutada sai. Kui Rossi tõlkes Adorno „Uue muusika filosoofia“ 2020. aastal lõpuks eesti keeles ilmus, jäi see pandeemia varju ning jõudis kõrghariduses aktiivsesse kasutusse alles kaks aastat hiljem, kui 2022. aasta kevadsemestril käivitus avatud kursus „Kuidas kõnetab Adorno meid täna“. Käesolevas Res Musica numbris on ära trükitud selle kursuse olulised tekstid: professor **Toomas Siitani** intrigeeriva pealkirjaga artikkel „Mis vaevab Adornot?“, professor **Kristel Pappeli** käsitus „Idee on ajatu. Pidepunkte Arnold Schönbergist“ ning EMTA teaduri **Aare Tooli** sissevaade Adorno ajastusse „Theodor W. Adorno

raadioteooria: tõlgenduskatse Eesti vaatenurgast 1920. ja 1930. aastatel”, kus raadiokuulamine ja muusika salvestiste levik oli sama populaarne (ja intellektuaalides skeptitsismi tekitav) kui hetkel sotsiaalmeedia ja tiktokid. Avatud kursus kujunes äärmiselt populaarseks, tuues kuulajaid nii EMTA, Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli eri õppeastmete tudengite kui ka õppejõudude hulgast. Kursuse lõpetas vestlusring „Kelle südames on koht Adornole?”, mille üleskirjutuse-kokkuvõtte leiab samuti selle kogumiku kaante vahelt. Vestlusring sidus Adorno avatud kursuse Eesti Muusikateaduse Seltsi kevadkonverentsiga, mis oli pühendatud Jaan Rossi 65. sünnipäevale ning kus peetud ettekannete valik moodustab samuti osa käesoleva Res Musica sisust. Ajakirja Jubilate-rubriigis saab lugeda veel kahe Jaan Rossi sõbra ja kolleegi, Jane Ginsborgi ja Irina Belobrovitseva artikleid Rossist ja tema tegudest-saavutustest nii teadlasena, teadusorganisatsiooni ESCOM'i (European Society for the Cognitive Sciences of Music, Euroopa Kognitiivsete Muusikateaduste Ühing) juhatuse liikmena kui ka ilukirjanduse tõlkijana.

Jubilate-rubriigi artiklis „In Celebration of Jaan Ross: Perspectives on ESCOM and *Musicæ Scientiæ*” jagab teadusajakirja *Musicæ Scientiæ* peatoimetaja professor **Jane Ginsborg** oma isiklikku kokkupuudet Jaan Rossiga läbi kahe paralleelse ajaliini, kus üks kirjeldab autori enda teekonda teaduseni ja muusikapsühholoogia kui institutsionaalse distsipliini arengu algust Euroopas. Teine ajaliin jälgib analoogselt Jaan

Rossi tegevust, kus Ginsborg ajab järke Rossi akadeemilises elulookirjelduses ning pärast nende tihedama koostöö algust ESCOMi juhatuse läheb üle ka isiklikele mälestustele. Nii Ginsborgi kui Rossi tee muusikapsühholoogia juurde iseloomustab selle valdkonna üleüldist interdistsiplinaarust ning seal tegutsevate teadlaste mitmekülgset akadeemilist profiili.

TLÜ kirjandusprofessor **Irina Belobrovitseva** on Jaan Rossi pikaajaline sõber ja kolleeg, keda ühendab juubilariga armastus vene kirjanduse vastu. Belobrovitseva artikkel „Täies vastavuses Murphy seadusele: Jaan Ross ilukirjanduse tõlkijana” annab ülevaate Jaan Rossi tööst vene kaasaegse ilukirjanduse tõlkijana. Rossi poolt tõlkimiseks valitud teosed kannavad alati sügavat tähendust. Tema tõlkemeetodiks ei ole ainult nokitsemine teksti nüanssides, vaid süsteemne lähenemine. Jaan Ross on legendaarne selle poolest, et ükskõik millisest teemast alustada, paneb ta selle esmalt paika geograafiliselt, reeglina mainides ära, kas ja millal täpselt on ta isiklikult kõnealust kohta külastanud, mida seal näinud ja kogunud ja millises seisukorras on sinna viivad teed (Ross muuseas naudib ka autojuhtimist). Seetõttu polegi imestada, et elusoleva kirjaniku teksti tõlkides ei pea ta paljaks autoriga ühendust võtta, et täpsustada romaanis kirjeldatud asukoha üksikasju.

Soovin teile samasugust pühendumist ja tähelepanelikkust selle Res Musica numbril lugemisel!

Marju Raju